

УДК 341.1/8

БҰҰ-ның ЭКОНОМИКАЛЫҚ ЖӘНЕ ӘЛЕУМЕТТІК КЕҢЕСІ

Амиргазин Берик Қайратұлы, Ерболекова Диана Сулейменқызы

berik.a@list.ru, erbolekova@list.ru

Л.Н Гумилев атындағы ЕҰУ заң факультеті

Халықаралық құқық мамандығының 3-курс студенттері

Нұр-Сұлтан, Қазақстан

Ғылыми жетекші – Мурзағалиев Е.Ч.

***Аннотация:** Мақалада адам құқықтарын қорғау экономикалық және әлеуметтік кеңестің функцияларының бірі ретінде қарастырылады. Өйткені экономикалық және әлеуметтік кеңестің қызмет аясына адам құқықтары мен оның негізгі бостандықтарын жалпыға ортақ құрметтеу үшін жағдай жасау кіреді деген анықтама анық берілген.*

Аннотация: В статье, защита прав человека рассматривается как одна из функций экономического и социального совета. Так как в сферу деятельности экономического и социального совета входит создание условий для всеобщего уважения прав человека и его основных свобод.

Annotation: The article considers the protection of human rights as one of the functions of the economic and social Council. Since the economic and social Council is responsible for creating conditions for universal respect for human rights and fundamental freedoms.

Кілтсөздер: Адам құқықтары, ЭКОСОС, Біріккен Ұлттар Ұйымы

Ключевые слова: Права человека, ЭКОСОС, Организация Объединенных Наций

Keywords: Human rights, ECOSOC, United Nations Organization

БҰҰ — ның экономикалық және әлеуметтік кеңесі (ЭКОСОС) - БҰҰ-ның экономикалық, әлеуметтік салаларындағы және оның мамандандырылған мекемелеріндегі ынтымақтастықты үйлестіретін Біріккен Ұлттар Ұйымының басты органдарының бірі.

Экономикалық және әлеуметтік кеңестің құрамы (ЭКОСОС – ECOSOS) алдымен 18 мүшемен шектелді. 1966 жылы олардың саны 27-ге дейін өсті, кейін 54-ке жетті. Кеңес мүшелерін Бас Ассамблея үш жыл мерзімге сайлайды. Жыл сайын оның құрамы үштен бірге жаңартылады. Жарғыда бұл мәселе айтылмаса да, ҚК тұрақты мүшелері ЭКОСОС-та тұрақты мүшелікті сақтайды. Қалған мүшелер Бас Ассамблеяда күштерді орналастыруды ескере отырып сайланады. ЭКОСОС әдетте жылына екі сессияны өткізеді. Оның шешімдері қарапайым көпшілік дауыспен қабылданады.

ЭКОСОС Бас Ассамблея алдында жауап береді және арнайы функциялары бар Ассамблея комитеті ретінде жиі сөйлейді. Оның міндеті-экономикалық және әлеуметтік салалардағы халықаралық ынтымақтастықты дамыту жолдарын зерделеу. Осы мақсатта ол Ассамблеяға ұсыну үшін келісімдердің жобаларын жасайды және халықаралық конференцияларды дайындайды. ЭКОСОС БҰҰ қарауына лайық экономикалық және әлеуметтік бағдарламалар бойынша Ассамблеяға ұсыныстар береді.

ЭКОСОС жедел орган болып табылмайтындықтан, оның жұмысының басым бөлігі оның бақылауындағы көптеген комиссиялар мен комитеттердің қызметін үйлестіруде болып табылады. Олар статистика, халық қоныстандыру, әлеуметтік даму, Адам құқықтары және азшылық құқықтарын қорғау, әйелдердің жағдайы және есірткі заттарын бақылау мәселелерімен айналысады. Сонымен қатар, ЭКОСОС Еуропа, Азия және Тынық мұхит бассейні, Латын Америкасы, Африка және Таяу Шығыс үшін аймақтық экономикалық комиссия құрды. Сондай – ақ үкіметтер мен жеке демеушілер тарапынан қолдауға ғана тәуелді төрт арнайы қайырымдылық бағдарламалары бар: БҰҰ Балалар Қоры (ЮНИСЕФ – UNICEF); БҰҰ Даму Бағдарламасы (БҰҰДБ – UNDP), БҰҰ Босқындар істері жөніндегі Жоғарғы комиссарының басқармасы (БЖКБ – UNHCR), Палестина босқындарына көмек көрсету және жұмыстарды ұйымдастыру үшін Таяу Шығыс агенттігі (БАПОР-UNRWA). ЭКОСОС – тың юрисдикциясындағы табиғи апаттар жағдайында көмек көрсету жөніндегі БҰҰ үйлестірушісінің бюросы (ЮНДРО-UNDRO); БҰҰ-ның халықты қоныстандыру саласындағы қызметке арналған Қоры (ЮНФПА-UNFPA); БҰҰ жанындағы әлеуметтік даму ғылыми-зерттеу институты (НИИСП – UNRISD); әлемдік азық-түлік бағдарламасы (ХПП – WFP).

БҰҰ-ның Экономикалық даму бағдарламасының "суық соғыс" барысында екі аса шығынның бәсекелестігіне байланысты жиі іске асырылған жоқ.

"Суық соғыс" перипетиясына қарамастан, БҰҰ даму саласындағы өз қызметін айтарлықтай ұлғайтты. 1961 жылы Бас Ассамблея өзінің 16-шы сессиясында жердің кедей халқына көмек көрсету үшін ресурстарды жұмылдыру мақсатында БҰҰ Дамуының он жылдығын жариялады. 1971 жылы БҰҰ дамуының екінші онжылдығы жарияланды.

1980 жылдың 5 желтоқсаны БҰҰ дамуының үшінші онжылдығы жарияланды. Оның стратегиясының негізіне әлемдік экономикада барлығы өзара байланысты екендігіне, сондықтан да дамушы елдердегі инфляция мен жұмыссыздықтың өзекті проблемаларын шешуге көп жағдайда жалпыға бірдей бейбітшілікті сақтау тәуелді болатынына сенім болды.

Бұл тұрғыда Африканың аландаушылық тудырды. БҰҰ – ның Африкаға көмек көрсету жөніндегі экономикалық саясатының сәтсіздігін мойындай отырып, Перес де Куэльяр БҰҰ-ның Африканың экономикалық өрлеуі мен дамуын қамтамасыз ету жөніндегі бес жылдық іс-қимыл бағдарламасы бойынша пессимистік есеп дайындады (ПДЭПРА-РААЕРД). БҰҰ-ның осы арнайы экономикалық бағдарламасының әрекет еткен бес жыл ішінде "Африка елдеріндегі өмірдің экономикалық және әлеуметтік жағдайлары іс жүзінде нашарлады... демократияландыру ісіндегі елеулі прогресті қоса алғанда, бірқатар күш-жігер мен реформаларға қарамастан. Білім беру, денсаулық сақтау, азық-түлікпен қамтамасыз ету салаларында өмір сүру деңгейі айтарлықтай төмендеді, жұмыссыздық өсті, табыстар төмендеді, бұл балаларға, жастарға және әйелдерге аса елеулі әсер етті". Бас хатшы Африка елдерінің барлық қарыздарын жоюға шақыра отырып, донор елдерге сәтсіз шағымданды. 1990 жылы БҰҰ Дамуының 1991-2000 жылдарға арналған Төртінші онжылдық жоспарлары қабылданды.^[1]

Адам құқықтары жөніндегі кеңес ЭКОСОС құру алдында құқық қорғау мәселелеріне жауапты БҰҰ-ның негізгі органы болды. ЭКОСОС адам құқықтары жөніндегі комиссия мен адам құқықтарын қорғау және көтермелеу жөніндегі Кіші комиссияның жұмысына басшылық етті. 2006 жылдан бастап Адам құқықтары саласындағы БҰҰ-ның барлық жүйесінің қызметін үйлестіру мәселелері Адам құқықтары жөніндегі кеңеске жүктелген.

Қазіргі уақытта АҚК мен ЭКОСОС арасындағы өкілеттіктерді ажырату туралы мәселе назар аударып тұр, ол АҚК мәртебесін түпкілікті анықтауға дейін шешілуі екіталай емес (бұл 2021 жылдан ерте болмайды). Әзірге ЭКОСОС күн тәртібіне адам құқығына қатысты бірқатар мәселелер (Дурбан декларациясы мен іс-әрекет бағдарламасын, адам құқығын имплементациялау. БҰҰ тұрақты форумы), сондай-ақ әйелдер құқығы. ЭКОСОС БҰҰ-ның адам мінез-құлықтары бойынша Жоғарғы комиссарының баяндамаларын қарауды жалғастыруда. Әлеуметтік және мәдени құқықтар жөніндегі комитет пен Бала құқықтары жөніндегі комитет. Сонымен қатар, ЭКОСОС-тың сессиялары барысында осы тақырыптарға елеусіз көңіл бөлінеді, өйткені 2006 ж. реформадан кейін Экос-тың құқық қорғау функцияларының көпшілігі де-факто адам құқықтары жөніндегі кеңеске берілді.

БҰҰ Жарғысына сәйкес ЭКОСОС ЭКОСОС құзыретіне кіретін мәселелерге мүдделі үкіметтік емес ұйымдармен (ҮЕҰ) консультациялар жүргізе алады.

ЭКОСОС - қа қатысушы мемлекеттердің экономикалық, әлеуметтік және мәдени құқықтар туралы халықаралық пактіні пакт бойынша өз міндеттемелерін сақтауына қатысты бақылау функциялары берілген. Ол мемлекеттердің баяндамаларын қабылдауға, оларды қарауға, ұсынымдар шығаруға және осыған байланысты БҰҰ мамандандырылған мекемелерімен өзара іс-қимыл жасауға өкілетті. Сонымен қатар, бұл функциялар 1985 жылы экономикалық, әлеуметтік және мәдени құқықтар жөніндегі комитетке берілді.

Жеке арыз беру рәсімін атап өту керек. 1967 жылдан 2006 жылға дейін жұмыс істеген шағымдардың саны 1967 жылдан бастап 1967 жылға дейін ЭКОСОС АҚК және оның көмекші органы - кемсітушіліктің алдын алу және азшылықтарды қорғау жөніндегі кіші комиссия - Адам құқықтарының бұзылуына жеке шағымдарды зерделеуге, сондай-ақ осыған байланысты баяндама мен ұсыныстар беруге уәкілеттік берді. 1503(XIПП) қарары үш жылдан кейін қабылданған шағымдарды қараудың құпия рәсімін (сондай-ақ "1503 Процедура" ретінде белгілі) белгіледі, ол 30 жылдан астам уақыт өтті. 2006 жылыол БҰҰ Адам құқықтарыжөніндегікеңесініңқарауынаберілді.^[2]

ЭКОСОС көпжақты саяси үнқатысу және әлеуметтік-экономикалық даму мәселелері бойынша, оның ішінде Мыңжылдық даму мақсаттарына қол жеткізу контекстінде ұсынымдар әзірлеу үшін алаң болып қалады. Тұрақты даму мүддесінде көпжақты жүйені нығайту мәселелері өзекті болып қала береді.

Осыған байланысты қазіргі уақытта ЭКОСОС-ты нығайту мәселесі жиі көтерілуде. Сондықтан 2013 жылдың 20 қыркүйегінде Бас Ассамблея арнайы резолюция қабылдады.

ЭКОСОС-ты реформалау адамзат алдында тұрған жаңа проблемалармен және тұрақты даму мақсаттарына қол жеткізуге инновациялық тәсілдерді енгізу қажеттілігімен

байланысты. Одан әрі реформалау ЭКОСОС әлеуетін нығайтуға және мүше елдер арасындағы сындарлы өзара іс-қимылды жандандыруға ықпал етуі тиіс.

Сонда кеңес экономикалық және әлеуметтік даму мәселелерімен айналысатын әлемдегі барлық жүйенің негізгі үйлестірушісі және біріктіруші буыны болуы тиіс деген пікір айтылды. БҰҰ Бас Ассамблеясы талқылайтын мәселелермен қайталанбас үшін отырыстардың күн тәртібін мұқият әзірлеу қажет, бұл халықаралық аренадағы ЭКОСОС-тың дербес рөлін күшейтуге мүмкіндік береді.

Ұйымның мандатына сәйкес гуманитарлық сипаттағы мәселелерге де жеке назар аударылуы тиіс.

ЭКОСОС өзгерістердің пәрменді факторы болуы тиіс. Кедейшілік пен аштыққа қарсы тұру қажет. Қазірдің өзінде әлеуметтік шиеленістің төмендеуі, экономикалық қызметтің тиімділігін арттыру, қоршаған ортаға антропогендік жүктемені төмендету жөніндегі бағдарламаларды өрістетуге атап өтілді. ЭКОСОС-тың міндеті әр түрлі аймақтардағы қандай да бір мәселелер бойынша прогреске қол жеткізу айырмашылықтарын теңестіруден тұрады.

ЭКОСОС жаһандық сәулет шеңберінде сенімді және тиімді институт ретінде өз рөлін сақтап қалуға және нығайтуға тиіс.^[3]

ЭКОСОС-қа мемлекеттердің экономикалық даму, әлемдік сауда, индустрияландыру, табиғи ресурстарды игеру, адам құқықтары мен бостандықтарын халықаралық қорғау, әйелдердің жағдайы, халық қоныстануы, әлеуметтік қамтамасыз ету, ғылым мен техника, қылмыстылықтың алдын алу және сол сияқты маңызды экономикалық және әлеуметтік салалардағы өзара қарым-қатынастарын әртүрлі әлеуметтік құрылыммен үйлестірудің және дамытудың алуан түрлі функциялары жүктелген. т. б.

Кеңес БҰҰ Жарғысына сәйкес зерттеулер жүргізуге, мемлекеттердің Халықаралық, экономикалық, әлеуметтік, мәдени ынтымақтастығы мәселелері бойынша баяндамалар жасауға және ұсынымдар шығаруға, адам құқықтарын құрметтеуге және сақтауға жәрдемдесуге, халықаралық конференциялар мен симпозиумдарды шақыруға, Бас Ассамблеяға ұсыну үшін өз құзыретіндегі мәселелер бойынша конвенциялардың жобаларын дайындауға, БҰҰ-мен олардың қарым-қатынасының сипатын айқындайтын БҰҰ мамандандырылған мекемелерімен келісімдер жасауға, олардан баяндамалар және БҰҰ мүшелерінен Халықаралық, экономикалық, әлеуметтік, мәдени ынтымақтастық мәселелері, оның құзырында көрініс табады.

ЭКОСОС БҰҰ Қауіпсіздік Кеңесіне ақпарат беруге уәкілетті және Қауіпсіздік Кеңесінің ұсынысы бойынша оған көмектесуге міндетті. Ол Бас Ассамблеяның басшылығымен жаһандық және салааралық сипаттағы Халықаралық экономикалық және әлеуметтік проблемаларды талқылау және осы проблемалар бойынша саясатқа қатысты ұсынымдар әзірлеу үшін орталық форум болуға, жалпы стратегияның жүзеге асырылуын және көрсетілген салаларда Бас Ассамблея белгілеген бірінші кезектегі міндеттердің орындалуын бақылауға және бағалауға, осындай салалардағы БҰҰ ұйымдары мен жүйесінің қызметін жалпы үйлестіруді қамтамасыз етуге және БҰҰ-ның барлық жүйесінде жедел қызмет саласындағы саясатқа жан-жақты шолулар, бұл ретте тепе-теңдікті, үйлесімділікті және жалпы БҰҰ жүйесі үшін Бас Ассамблея белгілеген бірінші кезектегі міндеттерге сәйкес келуін қамтамасыз ету қажеттілігін ескере отыруға міндетті.

Жарғыға сәйкес үкіметаралық орган ретінде құрылған және Бас Ассамблеяның басшылығымен жұмыс істейтін ЭКОСОС "барлығына арналған адам құқықтарын құрметтеу мен сақтау" ғана емес, сонымен қатар "экономикалық, әлеуметтік, мәдени, білім беру, денсаулық сақтау және басқа да шектес салалар саласындағы" мәселелерді қамтитын кең ауқымды мәселелер бойынша зерттеулер жүргізеді және ұсынымдар шығарады. ЭКОСОС маңызды ұйымдастыру функциялары да бар: 1946 жылы Жарғының 68 бабына сәйкес ол Адам құқықтары жөніндегі комиссия құрды. Сонымен қатар, ЭКОСОС геноцид, азаматтығы жоқ адамдардың алдын алу, кемсітушілік, азшылықтарды қорғау, ақпарат бостандығы туралы мәселе бойынша 1948 ж. конференция ұйымдастыру, Адам құқықтарының жылнамасын құру және т. б. сияқты бірқатар маңызды мәселелерді қарады.^[4]

Қолданылған әдебиеттер тізімі

1. Р. А. Логуа. Мировая экономика. – Самара, 2009. // <https://iknigi.net/avtor-ramaz-logua/109762-mirovaya-ekonomika-ramaz-logua.html> (дата обращения: 17.11.19г)
2. Абашидзе А.Х., Гольтяев А.О. Универсальные механизмы защиты прав человека. Учебное пособие. - М.: Юнити-Дана, 2013. – 74-77 с.(дата обращения: 17.11.19г)
3. Международные экономические организации : учебник для бакалавриата и магистратуры / С. Н. Сильвестров [и др.] ; под редакцией С. Н. Сильвестрова. — Москва : Издательство Юрайт, 2019. – 54 с.(дата обращения: 18.11.19г)
4. <https://megabook.ru/article/Экономический%20и%20Социальный%20Совет%20ООН>(дата обращения: 19.11.19г)